

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені О.О. БОГОМОЛЬЦЯ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до практичних занять для студентів

Вибіркова дисципліна: «ОСНОВИ ДОГЛЯДУ ЗА ЗДОРОВОЮ ДИТИНОЮ»

Тема заняття: ГОТОВНІСТЬ ДИТИНИ ДО ШКОЛИ

Галузь знань: 22 «Охорона здоров'я»

Спеціальність: 222 «Медицина»

Кафедра педіатрії № 2

Затверджено на засіданні кафедри педіатрії №2 від 29 серпня 2025 р, протокол № 1

Завідувач кафедри,
член-кореспондент НАМН України,
професор

Волосовець О.П.

Розглянуто та затверджено:

ЦМК з педіатричних дисциплін від 29 серпня 2025 р., протокол № 1

Голова ЦМК, професор

Починок Т.В.

Конкретні цілі: знати принципи оцінки фізіологічної, соціальної, мотиваційної, інтелектуальної, мовленнєвої готовності дитини до школи.

Результати навчання

Інтегральні компетентності: здатність застосовувати принципи оцінки готовності дитини до школи.

Загальні компетентності:

- Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу
- Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями
- Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях
- Знання та розуміння предметної галузі та розуміння професійної діяльності
- Здатність до адаптації та дії в новій ситуації
- Здатність працювати в команді
- Здатність до міжособистісної взаємодії
- Здатність спілкуватись іноземною мовою
- Здатність використовувати інформаційні і комунікаційні технології
- Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел
- Визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і взятих обов'язків
- Усвідомлення рівних можливостей та гендерних проблем
- Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні

Спеціальні фахові компетентності:

- Здатність збирати медичну інформацію про дитину
- Здатність оцінити сильні та слабкі сторони розвитку дитини та потенційні можливості розвитку різних сторін особистості дитини
- Здатність до оцінювання впливу навколишнього середовища, соціально-економічних та біологічних детермінант на стан здоров'я індивідуума, сім'ї, популяції
- Здатність будувати гармонійні відносини із дитиною, визначати лінії співпраці з сім'єю, дотримання етичних принципів при роботі з дитиною та її батьками
- Здатність відстоювати власні переконання щодо пріоритету здорового способу життя
- Здатність до застосування медико-біологічних знань для формування навичок здорового способу життя дітей, підтримання їх оптимальної рухової активності
- Дотримання професійної та академічної доброчесності

Практичні навички:

- Вміти побудувати довірливі відносини при комунікації з дитиною
- Вміти уважно слухати та заохочувати дитину до спілкування, давати пояснення на поширені питання дитини
- Вміти здійснити оцінку фізіологічної готовності дитини до школи
- Вміти здійснити оцінку соціальної готовності дитини до школи
- Вміти здійснити оцінку інтелектуальної готовності дитини до школи

Методи навчання:

- словесні (пояснення, бесіда, дискусія)
- наочні (демонстрація)
- практичні (практична робота)
- метод клінічних кейсів
- проблемно-орієнтований метод
- метод «ділової гри»

Методи контролю:

- тестовий контроль початкового рівня знань
- усне індивідуальне опитування
- співбесіда в групах
- контроль виконання практичних завдань (спілкування)
- заключний контроль рівня знань (тести, ситуаційні завдання)

Базовий рівень підготовки:

Вивчення дисципліни не потребує базової спеціальної підготовки.

Шкільні знання з предмету основи безпеки життєдіяльності.

Питання до заняття:

- 1) з якого віку здобувається початкова освіта в Україні
- 2) ключові компетентності дитини на момент завершення здобуття дошкільної освіти
- 3) оцінка фізіологічної готовності дитини до школи
- 4) оцінка соціальної готовності дитини до школи
- 5) оцінка мотиваційної готовності дитини до школи
- 6) оцінка інтелектуальної готовності дитини до школи
- 7) оцінка мовленнєвої готовності дитини до школи
- 8) перевірка Філіппінського тесту
- 9) перевірка тесту Керна – Йєрасика
- 10) рекомендації для батьків щодо підготовки дитини до школи

ЗМІСТ ТЕМИ ТА МАТЕРІАЛИ ДЛЯ КОРИСТУВАННЯ НА ПРАКТИЧНОМУ ЗАНЯТТІ

Початкова освіта здобувається, як правило, з шести років. Діти, яким на початок навчального року виповнилося сім років, повинні розпочинати здобуття початкової освіти цього ж навчального року.

Вступ до школи – надзвичайно відповідальний момент і для дитини, і для її батьків. Для дитини навчання у школі має бути джерелом позитивних емоцій, адже це допоможе їй знайти свої місце серед однолітків, підтримати впевненість у собі та у власних силах. Дитина, що вступає до школи, має бути зрілою у фізіологічному й соціальному відношенні, має досягти певного рівня розумового й емоційно-вольового розвитку.

Психофізіологічна готовність означає достатній рівень розвитку психофізіологічних (рівень сформованості дрібної моторики) фізіологічних (ріст, маса тіла, кількість постійних зубів) й анатомо-морфологічних функцій і структур дитячого організму, стан здоров'я (фізіологічна зрілість). Цей рівень повинен забезпечити витримування дитиною відповідних навантажень і стимулювати до подальшого розвитку. Важливою складовою даного компонента є соматичне і психічне здоров'я дитини, сформованість навичок здорового способу життя.

Готовність дитини до навчання в школі – актуальний стан розвитку соціально-психологічних якостей, життєвих вмінь та навичок у дитини старшого дошкільного віку, на основі якого формується висновок щодо можливості навчання в школі, а також визначається необхідність, ступінь і змістове наповнення виховних впливів на дошкільника з боку батьків та педагогів у відповідності до визначеного рівня готовності.

В Україні існує Стандарт дошкільної освіти (2021) щодо вимог до основних компетентностей здобувача освіти, які корелюють із Стандартом початкової освіти. «Нова українська школа» (НУШ) – концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти на період до 2029 року.

Види готовності дитини до школи: Фізична (показники фізичного розвитку, розвиток дрібної моторики рук, постава тощо). Мотиваційна (усвідомлення себе в ролі школяра, наявність правильної мотивації до навчання). Емоційно-вольова (достатньо сформовані вольові якості: самостійність, дисциплінованість, ініціативність). Розвиток кругозору (наявність елементарних знань, пов'язаних з природою, своєю країною, часом). Готовність у сфері пізнавальних процесів (передбачає певний рівень розвитку пам'яті, уваги, мислення, вміння концентрувати свою увагу, порівнювати, узагальнювати). Комунікабельна (вміння дитини встановлювати контакти з дітьми, спілкуватись в колективі). Готовність у сфері культурних норм (пов'язана з уміньми й навичками самообслуговування, правильної поведінки в суспільстві).

Ключові компетентності дитини на момент завершення здобуття дошкільної освіти: рухова і здоров'язбережувальна, особистісна, предметно-практична та технологічна, сенсорно-пізнавальна, логіко-математична та дослідницька, природничо-екологічна та навички, орієнтовані на сталий розвиток, ігрова, соціально-громадянська, мовленнєва, художньо-мовленнєва, мистецько-творча (художньо-продуктивна, музична, театралізована проявляються через наскрізні здатності, вміння та навички, досвід, які дитина демонструє у повсякденній життєдіяльності та у спеціально створених ситуаціях).

Дефініції.

Дошкільна зрілість – сформованість фізіологічних якостей та розвиненість психічних процесів у дитини старшого дошкільного віку, яка характеризується можливістю дитини проявляти свою продуктивну активність у взаємодії з навколишнім світом через різні види діяльності.

Досвід у специфічно-дитячих видах діяльності – сукупність знань та навичок практично засвоєних дитиною дошкільного віку в комунікативній, здоров'язбережувальній, руховій, пізнавально-дослідницькій, мовленнєвій, ігровій, господарсько-побутовій та художньо-естетичній діяльності.

Емоційно-ціннісне ставлення дитини старшого дошкільного віку – відтворення дитиною власного ставлення до явищ оточуючого світу (людей, природи, предметів).

Сформованість знань у дитини старшого дошкільного віку – уявлення про себе та оточуючий світ, може розглядатися в розрізі освітніх напрямів, що визначені Стандартом дошкільної освіти в Україні.

Життєві навички (компетентності) дитини старшого дошкільного віку – особистісні досягнення дитини, здатність використовувати набуті знання, застосовувати вміння та навички в різних специфічно-дитячих видах діяльності, виявляти емоційну реакцію адекватну контексту ситуації, вміння за потреби звернутися за допомогою.

Комунікація – взаємодія та спілкування за допомогою вербальних та невербальних засобів, метою якого є взаєморозуміння.

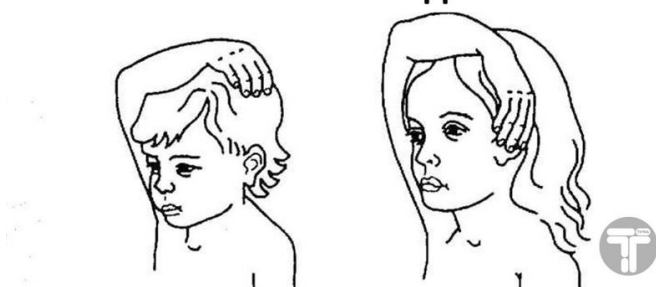
Творча уява – вміння уявити собі те, чого не існує в дійсності: створення нових образів, уявлень, які потім втілюються у грі, малюванні, ліпленні, конструюванні, аплікації, розповідях, віршованих творах тощо.

Психологічна готовність до школи – це такий рівень психічного розвитку дитини, який створює умови для успішного опанування навчальної діяльності.

Компоненти психологічної готовності: мотиваційний, інтелектуальний, вольовий, емоційний, особистісний. *Мотиваційний компонент* відображає бажання чи небажання дитини навчатися. *Інтелектуальний компонент* готовності дитини до школи передбачає обізнаність, яка характеризується обсягом знань про навколишній світ - живу й неживу природу, деякі соціальні явища, аналітичним мисленням (здатністю розуміти суттєві ознаки і зв'язки між явищами), раціональним підходом до дійсності (відносним послабленням значення уяви), логічним запам'ятовуванням. *Вольовий компонент* готовності виявляється в умінні дитини керувати своєю поведінкою, концентрувати увагу та виявляти довільність пізнавальних процесів. *Емоційний компонент* готовності виявляється в тому, що дитина іде до школи із задоволенням, радістю, довірою. *Особистісний компонент* готовності передбачає кілька показників: Самооцінка дитини шестирічного віку. Навички спілкування дитини з дорослим дуже важливі, але цього недостатньо для формування комунікабельності. Вони повинні доповнюватись розвитком уміння спілкуватись, взаємодіяти з ровесниками. Спілкування з однолітками сприяє успішній адаптації в дитячому колективі.

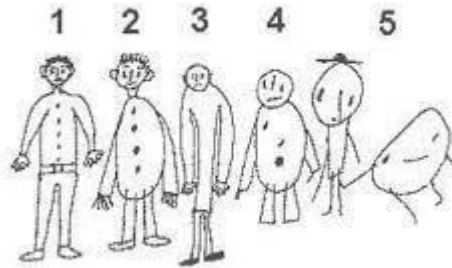
До вольової готовності дитини до школи також відноситься вміння чекати (витримувати чергу в крамниці, почекати маму, коли вона зайнята тощо). Ці уміння можна тренувати створюючи ситуації, де для досягнення результату потрібні витримка та зусилля, і підтримувати дитину похвалою за її перемоги. Отже, готовність дитини до школи, її майбутній успіх тісно пов'язані з тим, як вона ставиться до школи, наскільки контактує з однолітками і дорослими, як поводить у конфліктних ситуаціях.

Тест на готовність до школи

и росту. Оцінювання біологічної зрілості. /кою до мочки лівого вуха, зробивши це ого тесту достатньо точно характеризує інь розвитку скелету, рівень дозрівання сприймати і переробляти інформацію.

Загалом таким способом перевіряється ступінь морфофункціональної зрілості організму. В першу чергу це пов'язано з рівнем дозрівання нервової системи і здатністю головного мозку сприймати і переробляти інформацію. Філіппінський тест нерідко розглядають як один з головних критеріїв «шкільної зрілості».

Тест Керна – Йірасика. Тест виявляє загальний рівень психічного розвитку, рівень розвитку мислення, вміння слухати, виконувати завдання за зразком, довільність психічної діяльності. Тест складається з 3-х частин: тест “Малюнок людини” (чоловічої фігури); копіювання фрази з письмових букв; змальовування точок. Дитині пропонують бланк тесту. На першій стороні нелінійованого бланка у верхньому куті містяться дані про дитину і залишене вільне місце для малювання фігури чоловіка. Оцінювання: 1 бал: намальована чоловіча постать (елементи чоловічого одягу), є голова, тулуб, кінцівки; голова з тулубом з’єднується шиєю, вона не повинна бути більшою за тулуб; голова менша за тулуб, на голові – волосся, можливий головний убір, вуха; на обличчі – очі, ніс, рот; руки мають кисті з п’ятьма пальцями; ноги відігнуті (тобто є ступня або черевик); фігура намальована синтетичним способом (контур цільний, ноги і руки ніби ростуть з тулуба, а не прикріплені до нього). 2 бали: виконання всіх вимог, крім синтетичного способу малювання, або якщо присутній синтетичний спосіб, але не намальовані 3 деталі: шия, волосся, пальці; обличчя повністю є промальованим. 3 бали: фігура має голову, тулуб, кінцівки (руки і ноги намальовані двома лініями); можуть бути відсутніми: шия, вуха, волосся, одяг, пальці на руках, ступні на ногах. 4 бали: примітивний малюнок з головою і тулубом, руки і ноги не промальовані, можуть бути у вигляді однієї лінії. 5 балів: відсутність чіткого зображення тулуба, немає кінцівок; каракулі. Також від 1 до 5 оцінюють копіювання фрази та змальовування точок. По закінченні тесту бали підсумовують. Якщо дитина набрала в сумі за всіма трьома завданнями:

- 3-6 балів – у неї високий рівень готовності до школи;
- 7-12 балів – середній рівень;
- 13-15 балів – низький рівень готовності, дитина потребує додаткового обстеження інтелекту та психічного розвитку.

Американська академія педіатрії виділяє такі критерії готовності дитини до школи:

- Фізіологічна готовність до школи (фізичне здоров’я, сенсорика та координація) передбачає, що на момент вступу до школи дитина має розвинену дрібну моторику (впевнено тримає олівець, володіє ножицями, може гортати сторінки в книзі) та

хорошу фізичну координацію (може бігати, стрибати, лазити, грати в м'яч тощо). Вміє правильно перенести простий графічний малюнок у зошит. Може за допомогою тактильних відчуттів, зору та слуху досліджувати та пізнавати навколишній світ.

- Соціальна готовність дитини до школи: соціальні навички та емоційна зрілість. Навчання в школі — це передусім соціальна активність. Молодші школярі пізнають світ, граючи разом зі своїми однолітками. Їм буде легше вчитися, якщо вони почуватимуться комфортно в новому колективі. Емоційна готовність до школи означає, що дитина може: ладнати з іншими дітьми; дружити та співчувати іншим; обстоювати свої інтереси; висловлювати свої емоції; говорити про свої потреби; гратися (самостійно та з іншими дітьми); виконувати завдання з мінімальною допомогою дорослих; дотримуватися інструкцій та співпрацювати з іншими; зосереджуватися і тримати увагу; чекати на свою чергу; долати стрес, що виникає в новому шкільному середовищі; керувати своїми емоціями та обмежувати агресивну поведінку.
- Мотиваційна готовність до школи та спосіб, у який дитина здобуває знання. Для успішного навчання вкрай необхідні допитливість, креативність, самостійність, здатність до співпраці та наполегливість, темперамент, культура та цінності.
- Мовленнєві навички передбачають вміння висловлювати свої думки чи потреби, уважно слухати дорослих та інших дітей, чітко говорити, розуміти, про що йдеться в розповіді.
- Інтелектуальна готовність до школи. Про зрілість інтелекту говорить: вміння виділити фігуру з фону, концентрувати увагу; звертати увагу тільки на важливу інформацію та ігнорувати неважливу; класифікувати явища; розрізняти звуки, з яких складаються слова; пов'язувати слово з образом; утримувати в голові довгу інструкцію та дотримуватися її; знаходити зв'язок між предметами за спільною ознакою; відтворювати зразок.
- Також дитина має знати, скільки їй років, як звати батьків; вміти рахувати до 10 та у зворотному порядку. Може перерахувати назви птахів і тварин, а також назви професій (які є взагалі й професій батьків) та розповісти, ким хоче стати тощо. До компонентів психологічної готовності дитини до школи також слід віднести навички самообслуговування, коли дитина може сама вмитися, справити свої природні потреби, одягтися та взутися, прибрати свої іграшки та скласти речі.

Рекомендації для батьків щодо підготовки дитини до школи: Частіше розмовляйте у присутності дитини про школу, шкільне життя. Спрямовуйте дитину на серйозне ставлення до навчання. Не приховуйте труднощів, які чекають малюка у школі, але формуйте у нього впевненість у їх подоланні. Частіше звертайте увагу дитини на її зовнішній вигляд, добре волевиявлення та відповідальність за свої вчинки. Підтримуйте похвалою гарне виконання найпростіших навичок самообслуговування (вмиватися, чистити зуби, одягатися, доглядати одяг, акуратно їсти). Привчіть дитину лягати спати та вставати у певний час. Заохочуйте малюка до малювання кольоровими олівцями, письма ручкою (написання паличок, кружечків, квадратиків). Прищеплюйте дитині дбайливе ставлення до книжок, олівців, зошитів, фломастерів. Навчіть дитину правильно гортати

сторінки. Не стримуйте інтерес до навчання, заохочуйте малюка до набуття знань, обміну враженнями від почутого, побаченого. У будь – якій конфліктній ситуації не принижуйте гідності дитини, прагніть заохотити її до самовдосконалення. Не критикуйте вихователя або вчителя в присутності дитини.

Ситуаційні завдання для самостійної роботи

Завдання 1.

Вибір дитиною іграшки (конструктор, лялька, м'яч, автомобіль). Гра з іграшкою. Я впевнена(ий) у тому, що ти любиш грати та знаєш багато ігор. Подивись, які у мене є іграшки (конструктор, лялька, м'яч, автомобіль). Обери одну цікаву для тебе та придумай гру, як пограти з нею. Ти пам'ятаєш, що з іграшкою можна гратися в гру самому або з друзями. В грі у кожного учасника можуть бути ролі. Придумай гру з іграшкою. Оцініть дії дитини під час виконання. Дії дитини: Обирає предмет. Придумує гру. Розповідає.

Оцінка.

1. Обирання іграшки. Обрав(ла) іграшку самостійно. Обрав(ла) іграшку за пропозицією дорослого. Не обрав(ла) іграшку (відмовився від виконання завдання).
2. Дослівний текст придуманої дитиною гри з іграшкою. Самостійно розповів(ла) про 2-3 або більше варіанти гри з іграшкою (слова-дії). Після заохочення дорослого розповів(ла) про 1-2 або більше варіанти гри з іграшкою (слова-дії). Розповів(ла) про гру з іграшкою за допомогою навідних запитань дорослого. У відповідь на запитання дорослого назвав(ла) 2-3 можливі дії з іграшкою. Тільки назвав(ла) іграшку. Не зміг(змогла) пояснити, як гратися з іграшкою.
3. Вибір соціальної взаємодії. В розповіді про гру з іграшкою передбачив(ла) можливість грати разом з іншими учасниками та назвав(ла) їх ролі (буду грати з друзями). В розповіді про гру з іграшкою передбачив(ла) можливість грати разом з іншими учасниками. Пояснив(ла), що зазвичай не грається з такою іграшкою, тому не знає, як з нею можна гратися разом з друзями. В розповіді про гру з іграшкою передбачив(ла) лише особисту роль (буду грати сам(а)). В розповіді про гру не визначив(ла) жодної ролі (ні власної, ні інших). Оцінив(ла) іграшку як нецікаву для гри.

Завдання 2.

Перевірка «філіппінського» тесту. Попросіть дошкільника дотягнутися правою рукою до мочки лівого вуха, зробивши це через маківку голови.

Оцінка. Якщо йому це вдається без зусиль, то це свідчить про готовність.

Завдання 3.

Опитування дитини:

-Назви своє прізвище та ім'я.

- Скільки тобі років?
- Назви дату свого народження.
- У якому населеному пункті ти мешкаєш?
- Назви свою домашню адресу.
- У якій країні ти живеш?
- Назви ім'я та по батькові своєї мами.
- Де працює твоя мама та ким?
- Назви ім'я та по батькові свого тата.
- Де працює твій тато та ким?
- Розкажи про своїх дідусів та бабусь: як їх звати, що вони роблять.
- Які твої улюблені іграшки?
- Чому вони тобі подобаються?
- Назви своїх друзів, розкажи, які вони.
- Які тваринки живуть у тебе вдома, або яких ти хотів би мати?
- Розкажи, як ти за ними доглядаєш.
- Чи хочеш ти піти до школи?
- Навіщо ходити до школи?
- Чим ти будеш займатися у школі? (Варіант: чим зазвичай займаються у школі?)
- Що потрібно мати для того, щоб бути готовим йти до школи?
- Що таке уроки?
- Що відбувається під час уроків?
- Як потрібно поводитися на уроках у школі?
- Що нового з'явиться у твоєму житті, коли ти почнеш вчитися у школі?

Завдання 4.

Подивися на цей цікавий малюнок. Це лабіринт, із якого потрібно знайти вихід. Завдання полягає в тому, щоб якнайшвидше вибратися з кожного лабіринту. Далі дитині пропонують по черзі малюнки з лабіринтами.

Оцінка.

Не може засвоїти принципи роботи, на завдання витрачено більше 10 хв., допущено понад 20 помилок.

Інструкцію розуміє, на завдання витрачено не більше 7 хв., допущено 2-3 помилки. Дитина легко засвоїла принципи роботи, на завдання витрачено не більше 5 хв., допущено не більше однієї помилки.

Завдання 5.

Запам'ятай 10 слів.

Тест має три форми: А – груша, око, лев, береза, чобіт, окуляри, диван, лелека, чашка, ранець. Б – яблуко, ніс, слон, дуб, лампа, голка, книга, машина, ворона, молоток. В – сіно, стіл, ворона, зошит, комп'ютер, конструктор, годинник, картина, човен, яблуко.

Добираючи слова самостійно, потрібно слідкувати, щоб вони називали знайомі дітям предмети і не були пов'язані за змістом. Послухай уважно слова, які я прочитаю, і постарайся їх запам'ятати. Після того, як я закінчу їх читати, ти назвеш ті слова, які запам'ятав.

Оцінка. За кожне правильно відтворене слово нараховуються 1 бал. Максимальний результат – 10 балів. Високий рівень – 6-10 балів, середній рівень – 4-5 балів, низький рівень – 1-3 бали.

За результатом виконання усіх завдань оцінюємо ступінь готовності.

Тести

1. Що характеризує результат філіппінського тесту?
 - a) біологічний вік дитини щодо шкільної зрілості
 - b) мотиваційний компонент щодо готовності до школи
 - c) інтелектуальний компонент щодо готовності до школи
 - d) емоційний компонент готовності до школи
 - e) навички спілкування дитини в школі

Правильна відповідь: а.

2. Рекомендації для батьків щодо підготовки дитини до школи
 - a) не приховуйте труднощів, які чекають малюка у школі, але формуйте у нього впевненість у їх подоланні
 - b) навчіть дитину найпростіших навичок самообслуговування (одягатися, акуратно їсти)
 - c) заохочуйте малюка до малювання кольоровими олівцями, письма ручкою (написання паличок, кружечків, квадратиків)
 - d) привчіть дитину лягати спати та вставати у певний час
 - e) усе перераховане вірно

Правильна відповідь: е.

3. Виділяють такі критерії готовності дитини до школи:
 - a) фізіологічна готовність
 - b) соціальна готовність
 - c) мотиваційна готовність
 - d) інтелектуальна готовність
 - e) усе перераховане вірно

Правильна відповідь: е.

4. Згідно Закону України «Про освіту» початкова освіта здобувається, як правило,
 - a) з 6-ти років
 - b) діти, яким на початок навчального року виповнилося сім років, повинні розпочинати здобуття початкової освіти цього ж навчального року
 - c) усе перераховане вірно
 - d) немає вірних відповідей

е) в Законі не зазначено

Правильна відповідь: с.

5. Тест Керна – Йерасика складається з:

- а) малюнок людини
- б) копіювання фрази з письмових букв
- с) змальовування точок
- д) усе перераховане вірно
- е) немає вірних відповідей

Правильна відповідь: д.

Література

Основна:

1. Піроженко Т.О., Карабаєва І.І., Соловйова Л.І., Хартман О.Ю. Інструментарій оцінювання готовності дитини старшого дошкільного віку до навчання в умовах реформування української школи : методичні рекомендації Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. 2023. 36 с.
2. Nelson Textbook of Pediatrics, 21st Edition by Robert M. Kliegman MD, Joseph W. St. Geme III MD, Elsevier, 2019, 4264 p.
3. Williams PG, Lerner MA; COUNCIL ON EARLY CHILDHOOD; COUNCIL ON SCHOOL HEALTH. School Readiness. Pediatrics. 2019 Aug;144(2):e20191766. doi: 10.1542/peds.2019-1766. Epub 2019 Jul 22. PMID: 31331984.

Допоміжна:

1. Friedman-Krauss A, Barnett WS. Early childhood education: pathways to better health. Available at: <http://nieer.org/wp-content/uploads/2016/08/health20brief.pdf>. Accessed September 18, 2018
2. Bassok D, Latham S; EdPolicyWorks. Kids today: changes in school-readiness in an early childhood era. 2014. Available at: https://curry.virginia.edu/uploads/resourceLibrary/35_Kids_Today.pdf. Accessed June 26, 2019

Інформаційні ресурси:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

Укладач: асистент Кривопустова М.В., PhD